

СЕКЦІЯ 2
ТРАНСГУМАНІЗМ: НАСЛІДКИ ВПЛИВУ
НА ЕВОЛЮЦІЮ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР

Модератор секції: Віталіна Нікітенко, докторка філософських наук, професорка,
професорка кафедри управління та адміністрування ІННІ
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-576-4-2>

УДК 130.2:001.895:316.422.44

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА,

д. ф. н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування,
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

СУХЕНКО ВАЛЕРІЯ,

здобувач вищої освіти другого курсу спеціальності 073 «Менеджмент»,
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
E-mail: suhenkolera260@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3197-4524>

БЛИЗНЮК ПОЛІНА,

здобувач бакалавріату третього курсу спеціальності 073 «Менеджмент»,
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
E-mail: blyzniuk.pe@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ
ТА НАСЛІДКИ ЙОГО ВПЛИВУ
НА ЕВОЛЮЦІЮ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті людство стоїть на порозі нової епохи – епохи технологічної еволюції, у якій межа між природним і штучним, біологічним і цифровим поступово стирається. Трансгуманізм як філософська, соціокультурна та технологічна парадигма визначає напрямок розвитку цивілізації,

спрямований на радикальне вдосконалення людини за допомогою науки, штучного інтелекту, біо- та нанотехнологій. Актуальність дослідження обумовлена тим, що ідеї трансгуманізму стають не лише предметом наукової рефлексії, а й основою для формування нових соціальних, етичних і політичних структур. У контексті глобалізації, цифрової революції та формування постлюдського суспільства виникають питання про збереження людської ідентичності, моральних цінностей, соціальної рівноваги та гуманістичних основ цивілізаційного розвитку. Проблематика трансгуманізму безпосередньо пов'язана з викликами сучасності – від автоматизації праці та зміни ринку зайнятості до створення штучного інтелекту, який здатний приймати автономні рішення. Таким чином, осмислення наслідків трансгуманістичного впливу на еволюцію цивілізації має не лише теоретичне, а й прикладне значення для майбутнього людства. Концептуальна основа теми ґрунтується на філософії техніки, філософії свідомості, соціальній антропології та етиці штучного інтелекту.

Трансгуманізм розглядається як метапарадигма посткласичного мислення, що переосмислює поняття «людина», «життя», «розвиток» і «еволюція» у світлі нових технологічних можливостей. Ключовими концептами виступають: 1) постлюдина (posthuman) як результат інтеграції біологічного і технологічного; 2) штучний інтелект як інструмент і суб'єкт соціальної еволюції; 3) цифрова безсмертність як виклик традиційному розумінню життя і смерті; 4) етика трансгуманізму як пошук нових моральних орієнтирів у техноцентричному світі; 5) соціальні трансформації як процеси переформатування інститутів, влади та праці під впливом нових форм суб'єктності. Концептуалізація теми передбачає міждисциплінарний підхід, в основі якого поєднання філософії, соціології, культурології, етики, технологічних наук та футурології, що дозволяє сформувати цілісне бачення еволюційних наслідків трансгуманістичного руху для людської цивілізації.

Трансгуманізм – це інтелектуальний і соціально-філософський рух, який прагне вдосконалити людину за допомогою науки й технологій. Його мета – подолання біологічних обмежень, старіння, хвороб і навіть смерті. Проте розвиток трансгуманістичних ідей породжує складні етичні, соціальні, культурні й антропологічні проблеми, що стають предметом активних наукових дискусій у всьому світі, зокрема й у Китаї.

Основні проблеми трансгуманізму:

1. Проблема ідентичності людини. Злиття людини з машиною, біоінженерія та штучний інтелект кидають виклик традиційному розумінню людяності. Виникає питання: чи залишиться людина людиною після радикального вдосконалення? Китайські вчені (Лі Цзяньго) підкреслюють, що технологічне вдосконалення не повинно руйнувати гармонію

між тілом, свідомістю та природою – ключовий принцип конфуціанської антропології.

2. Етичні дилеми. Трансгуманізм порушує питання справедливості доступу до технологій, відповідальності за їх використання та межі втручання в природу людини. Китайські дослідники наголошують на необхідності «етики гармонійного розвитку», тобто морального балансу між прогресом і гуманністю.

3. Соціальні наслідки. Технологічна еволюція може спричинити нову соціальну нерівність між «покращеними» і «непокращеними» людьми. У китайських працях (*Social Sciences in China* та *Science and Ethics*) обговорюється загроза появи «цифрового кастового суспільства», що суперечить ідеалам колективної гармонії.

4. Проблема контролю штучного інтелекту. ШІ, здатний самонавчатися, може вийти за межі людського контролю. У китайських концепціях безпеки ШІ наголошується на принципі співжиття людини й машини, що передбачає розвиток технологій, які зберігають пріоритет людського розуму.

5. Культурно-цивілізаційний вимір. На відміну від західного індивідуалістичного підходу, китайська філософія трансгуманізму спирається на колективістські цінності – гармонію, рівновагу, інтеграцію людини в космос і природу. Таким чином, китайські науковці розглядають трансгуманізм не лише як технологічний, а й як морально-культурний проєкт, що має відповідати принципам дао – природного шляху буття. Проблеми трансгуманізму охоплюють глибокі питання сутності людини, меж наукового втручання, соціальної етики та цивілізаційного балансу. Китайський підхід до трансгуманізму є цінним тим, що він прагне поєднати технологічний прогрес із гуманістичною традицією Сходу, шукаючи шлях до гармонійної постлюдської цивілізації.

Розглянемо, як японські (і загалом японськомовні) науковці та культурні критики розглядають питання трансгуманізму, зокрема зміни людини за допомогою технології, «постлюдина», кіборгізація тощо). Це не повноцінна «японська школа» трансгуманізму з чітко визначеною догмою, а скоріше набір підходів, ідей, зауважень, які трапляються у японському науковому й публічному просторі.

Основні напрями рефлексії:

1. Культурно-антропологічна перспектива: «людина ↔ технологія». В японській науці існує помітна увага до того, як технологія, роботи, штучний інтелект змінюють наше уявлення про людину. Японські уявлення про роботи та штучний інтелект (ШІ) часто базуються на партнерстві людини і машини, а не на моделі конфронтації, притаманній багатьом західним

сценаріям [1]. Інше поняття – «техно-анімізм» (techno-animism), в основі якого машини і роботи можуть сприйматися як такі, що «мають душу» чи суб'єктивність, що віддзеркалює традиційні японські/східноазійські уявлення про анімізм. В японському буддизмі існує порівняно велика відкритість до ідеї цифрової пам'яті, «цифрового безсмертя» і трансгуманістичних ідей про розмивання межі «людина–технологія» [2]. Отже, з культурної / соціальної точки зору, японський контекст не обов'язково конфліктує з трансгуманістичними ідеями – він їх модифікує чи адаптує.

2. Етична та філософська критика: «збереження тіла», ідентичність, людськs спільноти. Японські дослідники також ставлять питання: які межі при зміні людини технологіями, хто створює ці межі, чи не втрачається щось фундаментальне. Розвинута концепція «body-conservatism» («консерватизм тіла») як критичний підхід до трансгуманістичних ідей про кардинальну зміну людського тіла [3]. Інше питання: як розуміти «людину», якщо «людське» тіло, свідомість чи біологія радикально змінені/розширені технологіями. Тут японські автори звертають увагу на філософський вимір (індивід, ідентичність, спільнота) та на юридичні / правові наслідки (наприклад, юридичний статус «покращеної» людини [4]. В Японії (і за її межами) існує великий корпус мистецтва (аніме, манга, кіно), в якому питання трансгуманізму, кіборгізації, пост-людини і технологічного ускладнення тіла виступають важливими [5]. Цей підхід корисний для розуміння, як ідеї трансгуманізму «просочуються» у популярну культуру, як вони стають частиною уявлень про майбутнє в японському контексті.

В японському контексті технологія (роботи, ШІ, кіборги) часто розглядається не просто як загроза чи вторгнення в людину, а як партнер / інтегрована складова. Це може зумовлювати більш «позитивне» ставлення до технологічного розширення людини. Наприклад, дослідження про «роботи-партнери» у японському суспільстві. Існує культурне коріння, яке може сприяти особливому сприйняттю трансгуманістичних ідей: наприклад, історичне уявлення про «технологічно активні» форми життя (роботи, іграшки, манга-персонажі) як частину соціального / культурного ландшафту, що може змінювати межу «людське». Водночас, існує сильний акцент на «тілі» та його значенні: японські дослідники помічають, що якщо тіло втрачає свою стабільність, якщо його легко модифікувати, це ставить під питання спільноту, ідентичність, наслідування та інші фундаментальні культурні механізми (наприклад, в концепції Honda). Трансгуманістичні ідеї часто обговорюються не лише як утопія, але й як виклик соціальним, етичним, правовим, культурним структурами.

Трансгуманізм постає як один із найрадикальніших і водночас найперспективніших напрямів сучасної філософії та технауки, що прагне

переосмислення меж людського існування. Його центральна ідея – можливість цілеспрямованого вдосконалення людини за допомогою цифрових технологій, штучного інтелекту, біоінженерії, нейротехнологій і нанотехнологій. Трансгуманізм розширює горизонти еволюції, пропонуючи нові форми суб'єктивності, тілесності та інтелекту.

Перспективи трансгуманізму визначаються кількома ключовими тенденціями:

1. Технологічна перспектива. Прискорений розвиток ШІ, геномного редагування та кіберфізичних систем створює реальні можливості для радикального продовження життя, підвищення когнітивних здібностей, інтеграції людського мозку з машинами.

2. Соціально-культурна перспектива. Трансгуманізм формує нові моделі ідентичності, праці, комунікації та взаємодії між людьми й технологіями. Він актуалізує питання толерантності, етики, цифрових прав і відповідальності.

3. Філософська перспектива. У глобалізованому світі трансгуманізм стає викликом традиційному гуманізму, пропонуючи перехід до постлюдини (posthuman) та нових форм буття. Це вимагає переосмислення природи свідомості, свободи, цінностей і меж допустимого втручання у людську еволюцію.

4. Ризики та обмеження. Поряд із можливостями трансгуманізм несе загрозу посилення соціальної нерівності, технологічної залежності, втрати людської автономії та появи нових форм біоетичних конфліктів. Отже, трансгуманізм є не лише технологічним проектом, а й глибокою світоглядною трансформацією, що визначатиме майбутні траєкторії розвитку людства. Його перспективи залежатимуть від того, наскільки відповідально та етично суспільство інтегрує інновації, зберігаючи баланс між технічним прогресом і гуманістичними цінностями.

Трансгуманізм переходить від теорії до практики, оскільки технології біоінженерії, нейроінтерфейсів, штучного інтелекту та цифрових систем все активніше інтегруються у повсякденне життя людини. Це означає формування нової моделі людського розвитку = «техноеволюції». ШІ стає центральним рушієм трансгуманістичного проекту, забезпечуючи розширення когнітивних можливостей, автоматизацію мислення, підтримку прийняття рішень та можливість створення «цифрових двійників» людини. Це відкриває перспективи розумового удосконалення та нових форм суб'єктивності. Медицина майбутнього стає персоналізованою і продовжує життя, використовуючи геноміку, нанотехнології та регенеративні технології. Перспектива радикального подовження тривалості життя вже не є фантастичною, а стає стратегічною ціллю біомедичних

досліджень. Цифрова ідентичність стає важливою площиною існування людини, що веде до появи нових етичних питань: межі приватності, свободи волі, права на тілесність і цифровий суверенітет. Формується нова гуманістична етика, орієнтована на людину майбутнього.

Зростає ризик соціальної нерівності, пов'язаний із доступом до трансгуманістичних технологій. Формується загроза появи «біоеліт» та нових форм дискримінації (біоетичної, когнітивної). Це потребує державного регулювання та глобальної координації. Змінюється концепція праці й економічного розвитку, оскільки трансгуманізм тісно пов'язаний із автоматизацією, постлюдськими формами зайнятості та появою нових професій (біоархітектори, нейродизайнери, цифрові еко-інженери). Трансгуманізм веде до формування постлюдської парадигми, у якій людина розглядається як динамічна, відкрита до вдосконалення система. Це змінює традиційні уявлення про природу людини, цінності, сенс життя та межі моральної відповідальності.

Трансгуманізм відкриває широкі перспективи модернізації людства, але водночас створює значні етичні, соціальні та цивілізаційні виклики. Його успішна реалізація залежить від здатності суспільства забезпечити баланс між технологічним прогресом, гуманістичними цінностями та правами людини.

Список використаних джерел:

1. Hughes J. *Citizen Cyborg: Why Democratic Societies Must Respond to the Redesigned Human of the Future*. Westview Press, 2004.
2. Eden A. H., Moor J. H., Soraker J., Steinhart E. (Eds.). *Singularity Hypotheses A Scientific and Philosophical Assessment*. Springer, 2013.
3. O'Connell M. *To Be a Machine: Adventures Among Cyborgs, Utopians, Hackers, and the Futurists Solving the Modest Problem of Death*. Granta Publications, 2017.
4. Krüger O. *Virtual Immortality – God, Evolution, and the Singularity in Post- and Transhumanism*. Transcript Verlag, 2021.
5. Regis E. *Great Mambo Chicken and the Transhuman Condition: Science Slightly over the Edge*. Addison-Wesley, 1990.

НІКІТЕНКО ВІТАЛІНА,

д. ф. н., проф., професор кафедри управління та адміністрування,
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
E-mail: vitalina2006@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9588-7836>

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА,

д. ф. н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування,
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

КИВЛЮК ОЛЬГА,

д. ф. н., к. пед. н., проф., завідувачка кафедри філософії та психології,
Київський університет інтелектуальної власності та права
E-mail: panyolga@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7900-9299>

**БІОТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ
ЯК КЛЮЧОВИЙ ДРАЙВЕР ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ**

У ХХІ столітті біотехнологічні та цифрові інновації сформували нову парадигму осмислення людської природи, перетворившись на ключовий драйвер глибинних антропологічних трансформацій. Синергія генетичного редагування, клітинних технологій, біоімплантатів, нейроінтерфейсів, штучного інтелекту, машинного навчання, віртуальних середовищ і кіберфізичних систем створює умови, за яких еволюція людини більше не визначається виключно природними біологічними механізмами. Натомість формується принципово новий тип розвитку – біоцифрова еволюція, у межах якої технологічні інструменти стають активними агентами змін людського організму, свідомості та соціальності. Саме тому надзвичайно актуальною є концептуалізація цих процесів, оскільки вони не лише змінюють онтологічний статус людини, але й висуюють безпрецедентні філософські, етичні, правові та культурні виклики. Біотехнології нового покоління – насамперед CRISPR/Cas9, синтетична біологія, наномедицина, персоналізована терапія, біоінженерні органи

та тканини – відкривають можливість радикальної модифікації фізичних можливостей, тривалості життя, когнітивного потенціалу й навіть емоційних станів. Цифрові інновації – штучний інтелект, великі дані, нейронні мережі, хмарні обчислення, а також технології доповненої та віртуальної реальності – створюють нові моделі мислення, управління увагою, формування ідентичності й конструювання соціальних практик. Людина поступово включається у гібридні середовища, де її біологічна природа доповнюється, розширюється й частково трансформується цифровими компонентами: від носимих сенсорів і «розумних» медичних пристроїв до нейропротезів та систем когнітивного підсилення. Ці процеси зумовлюють появу нових концептів, що потребують системного філософського аналізу. Техноантропогенез описує зміну механізмів становлення людини, коли технології стають фактором її самотворення.

Ми намагаємося подати розширені, поглиблені, академічно опрацьовані тлумачення ключових авторів, які формують сучасний дискурс про біотехнологічні та цифрові інновації, трансгуманізм, постгуманізм, техноантропологію та філософію штучного інтелекту.

Нік Бостром (Nick Bostrom) – теоретик трансгуманізму та постлюдського майбутнього. Н. Бостром є засновником сучасної філософії трансгуманізму, яка розглядає технології як інструмент цілеспрямованої еволюції людини. У своїх працях він аргументує, що людська природа не є сталим біологічним фактом, а може бути радикально модифікована за допомогою біотехнологій, штучного інтелекту, нанотехнологій та нейроінтерфейсів. У роботі “Superintelligence” він аналізує сценарії розвитку ШІ та можливість того, що інтелект вищого порядку змінить структуру цивілізації, а також окреслює ризики «технологічних екзистенційних загроз». Н. Бостром пропонує концепт постлюдської істоти – організму, у якого біологічні, когнітивні та емоційні характеристики суттєво підсилені, виходячи за межі природних антропологічних можливостей. Його ідеї є фундаментом для розуміння нової епохи – епохи біоцифрової еволюції [1].

Ювал Ной Гарарі – філософ-інтелектуал, який аналізує «нову анатомію влади» через біотехнології та ШІ. Ю. Н. Гарарі досліджує, як поєднання великих даних, цифрового контролю та біоінженерії формує нову модель суспільного устрою. У роботі “Homo Deus” він описує трансформацію людини у вид, що прагне перевершити власні біологічні межі. Ю. Н. Гарарі стверджує, що сучасні технології змінюють не лише інструменти діяльності, а й самі механізми відчуття, мислення, пам’яті та прийняття рішень. Людина майбутнього – це біоцифровий суб’єкт, чие життя визначатимуть алгоритми й нейротехнологічні платформи.

Він також висвітлює проблему «алгоритмічної влади», коли технологічні системи отримують можливість передбачати та формувати людську поведінку [2; 3].

Рей Курцвейл (Ray Kurzweil) – творець концепції технологічної сингулярності. Р. Курцвейл розглядає еволюцію людини як процес експоненційного розвитку технологій. Він передбачає настання “точки сингулярності”, коли штучний інтелект досягне рівня, за якого злиття людини й машини стане неминучим. Важливим є його бачення людини-кіборга: організму, в якому біологічні функції розширені нанороботами, імплантатами, генетичними модифікаціями та цифровими нейроінтерфейсами. Р. Курцвейл наголошує, що людська природа зазнає незворотних змін, перетворюючись на технологічно керовану систему [4].

Донна Гарауей (Donna Haraway) – фундаторка кіборг-філософії. У роботі “A Cyborg Manifesto” Д. Гарауей пропонує революційний образ людини як кіборга – не стільки біологічної істоти, скільки гібридного утворення, сформованого взаємодією органічного та технічного. Д. Гарауей підкреслює, що цифрові й біотехнологічні системи розмивають межі між тілом, інформацією та штучними компонентами. Її концепція описує людину як істоту, що живе у мережі техносціальних взаємодій, де біологічне тіло не є єдиним ядром ідентичності [5].

Юліан Савулеску та Джон Харріс – філософи біоетики «підсилення людини». Савулеску стверджує, що генетичне й когнітивне підсилення не лише допустимі, але й можуть бути моральним обов’язком суспільства. Вони обґрунтовують концепцію «морального вдосконалення» через біотехнології. Харріс наголошує на необхідності переосмислення біоетичних рамок, адже традиційна етика не здатна охопити нові виклики, які постають у контексті редагування людини. Їхні підходи створюють теоретичні підвалини для розуміння етики постлюдської еволюції [6].

Джордж Черч, Дженніфер Даудна та Еммануель Шарпантьє – автори біотехнологічної революції CRISPR. Ці науковці стоять за створенням генетичних інструментів, які дозволяють редагувати ДНК з точністю, недоступною раніше. Дж. Черч розробляє технології перепрограмування геному для лікування хвороб, підсилення фізичних характеристик та продовження життя. Д. Даудна і Е. Шарпантьє відкрили CRISPR-Cas9 – молекулярні «ножиці», що уможливили початок технічного контролю над еволюцією людини. Їхні дослідження змінили уявлення про людську природу, відкривши шлях до створення «покращених людей» (enhanced humans) [7; 8].

Катрін Хейлз (N. Katherine Hayles) розробляє філософію постлюдського тіла. У своїх працях Хейлз досліджує ідею постлюдського суб’єкта,

де людське тіло розглядається як інформаційно-біологічна структура. Вона вводить поняття «розподіленої ідентичності», де частина когнітивних функцій передається штучним або цифровим системам. Це фундаментально змінює розуміння людської автономії [9].

Енді Кларк (Andy Clark) сформував теорію розширеного розуму, у контексті якої людський інтелект не обмежується мозком, а поширюється на технологічні пристрої та цифрові інструменти. Концепція “extended mind” Е. Кларка пояснює, чому в XXI столітті людина стає когнітивно-розширеною істотою, залежною від цифрових екосистем [10; 11].

Люсяно Флоріді (Luciano Floridi) сформував філософію інформації та етики ІІІ, у контексті якої людина розглядається як частина інформаційної екосистеми, де реальність складається з потоків даних (onlife). Л. Флоріді формує основи цифрової етики, де ключовими стають питання відповідальності алгоритмів, автономії штучних агентів та змін у онтології світу [12].

В авторських дослідженнях В. Воронкової, В. Нікітенко розроблено концепцію цифрової цивілізації та біоцифрової людини, досліджено ноетичний вимір цифровізації, вплив штучного інтелекту на антропогенез та формування нової системи цінностей. Робота з трансгуманізму зосереджена на філософії цифрового суспільства, трансформації людської природи та взаємодії людини й ІІІ в умовах глобальних криз [13]. Соціально-філософський аналіз свідчить, що сформовано нову антропологію, у якій людина постає як біоцифрова, гібридна, когнітивно-розширена, постбіологічна істота. Ці ідеї закладають методологічні основи для розуміння майбутнього людської природи у добу біотехнологічної та цифрової еволюції [13].

Когнітивна цифровізація окреслює поступове включення штучного інтелекту в структуру людського мислення, формуючи колективний, гібридний інтелект. Концепт постбіологічної людини вказує на перспективу існування суб'єктів, чия тілесність, когніція та соціальність будуть значною мірою технологічно модифікованими, а ідентичність – мультиплексною, розподіленою між біологічними й цифровими формами. Отже, біотехнологічні та цифрові інновації XXI століття варто визначати як міждисциплінарний комплекс трансформаційних практик і технологічних рішень, що здійснюють цілеспрямоване, науково обґрунтоване й технологічно кероване переформатування людської природи. Воно охоплює як біологічну модифікацію організму, так і радикальну перебудову когнітивних процесів, емоційної сфери, моделей поведінки та соціальних взаємодій. Людська природа перестає бути статичною чи питомо біологічною – вона трансформується в динамічну, гібридну, біоцифрову конструкцію, здатну

до постійного самовдосконалення, розширення можливостей і виходу за межі традиційних антропологічних рамок. У цьому контексті формування нової філософської концепції людини стає стратегічно важливим завданням сучасної гуманітаристики, оскільки визначає не лише напрями майбутньої еволюції, а й межі відповідальності, свободи та людської гідності у світі, де технології постають співтворцями людського буття.

Наукова новизна полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні біоцифрової трансформації людської природи як нового етапу антропологічного розвитку, у якому інтеграція біотехнологічних і цифрових інновацій постає не як сукупність технічних досягнень, а як системний чинник формування нової якості людського буття. На відміну від традиційних підходів, що розглядали технологічний прогрес переважно у контексті розширення інструментарію людської діяльності, запропонована концепція трактує технології як активних співтворців антропогенезу, що визначають напрям, темп і характер постсучасної еволюції людини.

Уперше запропоновано цілісну теоретичну модель біоцифрової еволюції, яка поєднує три рівні трансформацій: 1) біологічний, що охоплює генетичні модифікації, біоінженерію, тілесні та фізіологічні зміни; 2) когнітивний, який формує нові моделі мислення, пам'яті та уваги, зумовлені взаємодією із ШІ та нейроцифровими системами; 3) соціально-ідентифікаційний, що проявляється у множинності цифрових ідентичностей, нових формах комунікації та перетворенні соціального простору.

Новизна також полягає у введенні до наукового обігу та обґрунтуванні концептів техноантропогенезу, когнітивної цифровізації, постбіологічної людини та гібридної ідентичності, які описують структуру технологічно зумовлених антропологічних зрушень. Це дає змогу переосмислити межі людськості й обґрунтувати появу нової форми суб'єктності – біоцифрового суб'єкта, чия природа є результатом взаємодії природних, штучних і віртуальних компонентів. Наукова новизна дослідження полягає також у розробленні філософсько-антропологічної рамки аналізу біотехнологій та цифрових систем, яка дозволяє виявити нелінійний характер впливу технологій на людину, визначити механізми формування гібридної свідомості та окреслити сценарії майбутніх антропологічних змін. Зокрема, обґрунтовано твердження, що біотехнологічні та цифрові інновації не лише розширюють функціональні можливості людини, а й змінюють її онтологічний статус, перетворюючи людське буття на відкриту, змінну, технологічно керовану систему.

Уперше здійснено спробу поєднати філософію технологій, цифрову антропологію та біоетику в єдину концептуальну площину, що дозволяє: виявити фундаментальні засади формування біоцифрової людини;

описати ризики й переваги антропологічної модифікації; сформувати методологічні підходи до регулювання технологічних втручань у людську природу; запропонувати нові категорії для аналізу соціокультурних, правових і моральних наслідків технологічної антропотрансформації. Таким чином, новизна дослідження полягає в розробленні інноваційної теоретичної моделі, що пояснює біотехнологічні та цифрові інновації як структурний механізм сучасного антропогенезу та формує концептуальні підвалини для подальших досліджень у сфері філософії технологій, постлюдських студій і теорії штучного інтелекту.

References:

1. Bostrom N. Deep Utopia: Life and Meaning in a Solved World. USA, Washington D. C. : Ideapress Publishing, 2024. 501 p.
2. Harari Y. N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. London: Penguin Random House, 2017. 448 p.
3. Harari Y. N. 21 lessons for the 21st century. USA, NY, New York, : Spiegel & Grau, 2018.
4. Kurzweil R. The singularity is near: When humans transcend biology. USA, NY, New York : Viking, 2005.
5. Haraway D. A cyborg manifesto: Science, technology, and socialist-feminism in the late twentieth century. In Simians, cyborgs and women: The reinvention of nature.. USA, NY, New York : Routledge, 1985. Pp. 149–181.
6. Hayles N. K. How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics. USA, IL, Chicago : University of Chicago Press, 1999.
7. Savulescu J. Enhancing evolution: The ethical case for making better people. UK, Oxford : Oxford University Press, 2006.
8. Doudna J. A., Charpentier E. The new frontier of genome engineering with CRISPR-Cas9. *Science*. 2014. 346 (6213). 1258096.
9. Hayles N. K. How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics. USA, IL, Chicago : University of Chicago Press, 1999.
10. Clark A., Chalmers D. The extended mind. *Analysis*. 1998. 58 (1). Pp. 7–19.
11. Clark A. *Mindware: An introduction to the philosophy of cognitive science*. UK, Oxford : Oxford University Press, 2001.
12. Floridi L. The onlife manifesto: Being human in a hyperconnected era. Germany, Heidelberg : Springer, 2015.
13. Воронкова В., Нікітенко В. Проблема трансформації людини у контексті трансгуманізму: методологія цифрової антропології. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house “Helvetica”, 2023. Вип. 16 (93). Pp. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-0>.

КОЗАЧОК ІРИНА,

Запорізький електротехнічний фаховий коледж

НУ «Запорізька політехніка»

E-mail: irinalkozachek@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0489-9696>

ШРЕДЕР АННА,

студентка спеціальності «Облік і оподаткування»,

Запорізький електротехнічний фаховий коледж

НУ «Запорізька політехніка»

ТРАНСГУМАНІЗМ ТА ЕВОЛЮЦІЯ КУЛЬТУРИ І СВІДОМОСТІ

Трансгуманізм сьогодні стає однією з провідних концепцій, що визначають напрям розвитку людства. Швидкий прогрес у сфері біотехнологій, штучного інтелекту, нейроінтерфейсів та генетичних модифікацій створює умови для радикального вдосконалення фізичних, когнітивних та психологічних можливостей людини. У цьому контексті дослідження впливу трансгуманістичних технологій на культуру та свідомість є вкрай актуальним. Зміни у когнітивній структурі людини, способах мислення та сприйнятті світу безпосередньо впливають на культурні практики, соціальні норми, мистецтво та освіту. Крім того, трансгуманізм піднімає низку етичних, соціальних і культурних питань: як технологічне вдосконалення людини вплине на соціальну справедливість, культурну ідентичність та моральні орієнтири; які нові форми культурного виробництва й комунікації виникнуть; як забезпечити гармонійний розвиток суспільства у добу технологічної інтеграції. Таким чином, дослідження трансгуманізму з точки зору впливу на свідомість і культуру дозволяє зрозуміти перспективи розвитку цивілізації, формування нових культурних кодексів та етичних стандартів, що робить тему особливо актуальною для сучасної науки і практики.

Трансгуманізм – це рух і філософська концепція, що пропонує активне використання науково-технічного прогресу для вдосконалення людини, її фізичних, когнітивних і психологічних можливостей. Основна мета трансгуманізму – подолання природних обмежень людини, таких як старіння, хвороби, обмежена пам'ять та інтелект. Сучасні технології, зокрема штучний інтелект, нейроінтерфейси, біоінженерія та генетичні модифікації, створюють умови для радикальної трансформації свідомості та культури.

Трансгуманізм – це збірний термін для позначення різноманітних технологій, які сходяться на бажанні радикального вдосконалення людини. Нік Бостром запропонував таке розуміння трансгуманізму – це «нащадок світського гуманізму та Просвітництва». Він вважає, що «сучасну людську природу можна покращити за допомогою прикладних наук та інших раціональних методів, які можуть зробити можливим збільшення тривалості людського здоров'я, розширення наших інтелектуальних і фізичних можливостей, а також надання нам більшого контролю над власними психічними станами і настроями» [1].

Еволюція культури і свідомості в умовах трансгуманізму стає важливою темою для дослідження, оскільки зміни в біологічній та когнітивній сутності людини прямо впливають на культурні практики, спосіб мислення та соціальні цінності. Технології трансгуманізму змінюють сприйняття світу і внутрішню когнітивну структуру людини. Нейроінтерфейси, наприклад, здатні розширювати пам'ять і мислення, дозволяючи людині обробляти інформацію значно швидше. Це веде до появи нових форм мислення – синтетичного, асоціативного та мультидисциплінарного.

Штучний інтелект та алгоритми допомагають створювати інтелектуальні середовища, де людина може навчатися, взаємодіяти та розвиватися у співпраці з машинами. В результаті змінюється не лише когнітивний аспект свідомості, але й емоційна та етична сфера: людина починає переосмислювати поняття ідентичності, моральності та соціальної відповідальності. Культура в добу трансгуманізму стає інтегрованою з технологіями. Технологічні інновації впливають на мистецтво, музику, літературу та дизайн. Генеративні алгоритми та нейромережі дозволяють створювати твори мистецтва, що виходять за межі людських можливостей, і водночас піднімають питання авторства, етики та цінності твору.

Соціальні практики також трансформуються: комунікація через цифрові та віртуальні платформи змінює способи формування культурної спільноти, а використання ШІ у навчанні та освіті формує нові культурні кодекси, стандарти та цінності. Відбувається синтез традиційних культурних практик із цифровою експресією, що веде до появи нових форм культурного виробництва. Розвиток трансгуманістичних технологій ставить перед суспільством етичні питання. Як забезпечити справедливий доступ до технологій, щоб не виникло соціального розшарування? Як підтримувати культурну ідентичність та етичні цінності в умовах радикального підвищення когнітивних і фізичних здібностей людини? Ці питання безпосередньо пов'язані зі свідомістю: зміни когнітивної структури ведуть до переоцінки соціальних норм і культурних орієнтирів. Тому трансгуманізм потребує не лише технічних, а й філософських та гуманітарних підходів до управління розвитком людини.

Трансгуманізм виходить за рамки простої культурної течії, адже це глобальне міркування про майбутнє людства, що розвивається в трьох контекстах філософському, науковому та соціальному. Із зростанням технологічних можливостей межа між людиною та технікою стає менш визначеною. Це викликає питання про те, що означає бути людиною в епоху трансгуманізму, і формує прагнення до досягнення постлюдської стадії розвитку, де людські фізичні і когнітивні обмеження можуть бути частково подолані. Це питання про значення і буття людини в постлюдській стадії і формує основу метакультурної установки трансгуманізму. Розгляд трансгуманізму як метакультурної установки важливий, адже дозволяє бачити його не просто як науково-технологічну концепцію, а як глибоку та багатогранну філософську систему з потенціалом вплинути на всі сфери життя людини. Вона допомагає нам розуміти, як ми сприймаємо себе в контексті швидкого технологічного розвитку, і як ми формуємо своє майбутнє. Метакультурна установка трансгуманізму передбачає глибокий та відповідальний аналіз трансгуманістських ідей які впливають на різні аспекти життя – від технології та науки до етики, прав людини, екології та соціальної рівності. Відповідальний аналіз трансгуманістських ідей потрібний для того щоб реалізація трансгуманістичних технологій не призвела до різкої зміни соціальних норм, взаємин та ієрархій чи соціальні напруги між тими, хто приймає нові технології, і тими, хто їх відкидає. Аналіз трансгуманізму як метакультурної установки удосконалює розуміння базових понять та цінностей трансгуманізму, такі як ідентичність, людська природа, рівність, гідність та їх взаємозв'язок з технологічним прогресом. Осмислення трансгуманізму в такому контексті веде до обговорення питань рівності, доступу до технологій та їх впливу на соціальну структуру, що є ключовим для створення справедливого та інклюзивного майбутнього. В свою чергу це допомагає формувати стратегії та плани для збалансованого та безпечного впровадження технологічних інновацій [2].

Отже, на кожному етапі розвитку гуманізму присутні свої трансгуманістичні спрямованості, а використання технологій може мати як антигуманістичну, так і гуманістичну спрямованість. В рамках гуманістичної спрямованості можливо використання наукових досягнень природних наук для усунення недоліків людської тілесності: нарощування шкіри, вирощування органів, редагування генному для лікування хвороб [3]. Трансгуманізм суттєво впливає на еволюцію культури і свідомості, створюючи нові форми мислення, естетики та соціальної взаємодії. Розвиток когнітивних та фізичних можливостей людини піднімає питання етики, культурних цінностей та соціальної справедливості.

Сучасна культура стає гібридною, поєднуючи традиційні цінності з технологічними інноваціями, а свідомість людини розширюється через інтеграцію з технологіями. Дослідження цих процесів є ключовим для розуміння майбутнього людської цивілізації та формування етичних і культурних стандартів у добу трансгуманізму.

Список використаних джерел:

1. Горбатюк А. Ю. Трансформація культурних парадигм: вплив ідей трансгуманістів і сучасних технологій на гуманізм. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 207.
2. Кісельова Т. В. По той бік людськості: метакультурна установка трансгуманізму. *Культурологічний альманах*. 2023. № 3. С. 147.
3. Косс А. М. Морально-етичні аспекти трансгуманізму. Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2023. С. 43–45.

УДК 130.2:008(477)

ХАЙЛАК ДЕНИС,

аспірант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
E-mail: khailak.denys@ukr.net

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ В ТРАНЗИТНИХ КУЛЬТУРАХ

За твердженнями дослідників (до прикладу Нік Бостром) трансгуманізм є рухом, міждисциплінарним підходом по визначенню можливостей покращення людського життя та організму людини за допомогою технологій. Він фокусований на сучасних технологіях таких як от генна інженерія, інформаційні технології, штучний інтелект та ін. Ключовою ціллю даного руху є продовження життя, усунення хвороб і ними провокованих страждань, розширення інтелектуальних, фізичних та емоційних здібностей тощо. В напрямку реалізації концепції не виключається колонізація космосу, створення надінтелектуальних машин та будь-які інші фундаментальні зміни умов існування. Трансгуманісти бачать людську природу як незавершений процес в якому людина є «напівфабрикатом» [5], який можна свідомо перебудовувати: людство не є кінцевою точкою еволюції, а тому через відповідальне використання науки та раціональних засобів

можливий перехід до постлюдини [4], що буде наділена більшими можливостями. Саме через те, що дане явище лише набуває свого оформлення та знаходиться на етапі становлення, то воно легко піддається всебічній міфологізації, особливо в тих культурах, які мають травми в своєму «історичному анамнезі» та які знаходяться на периферії розвитку трансгуманістичних ідей.

Аналіз досліджень. Обґрунтування роботи ми виводимо на основі дослідження «Транзитна культура і постколоніальна травма» Тамари Гундорової [1], що дозволяє визначити вихідну точку в тлумаченні «транзитності». Важливим для нас також є робота Мірча Еліаде «Священне та мирське» [2] з позиції, не лише висвітлення міфотворення, але й для обґрунтування окремих понять (до прикладу, есхатон). Важливе значення мають також дослідження Ніка Бострома «Трансгуманістичні цінності» [5] та Джеффри П. Бішопу «Про онтологічну мораль постлюдини» [4] та ін.

Метою розвідки є окреслення головних міфологізованих форм довкола питання трансгуманізму, які виникають в транзитних культурах та набуваються під дією травматизованого досвіду колоніального минулого.

Виклад основного матеріалу. В даному дослідженні ми будемо виходити з твердження Тамари Гундорової про те, що «транзитна культура є таким типом культури, що проявляє ситуацію переходу і змін та програмує нову свідомість, зорієнтовану не на минуле, а на майбутнє. При цьому переписуються наративи, які визначали минулу епоху, і виразнішими стають *травми минулого, котрі пронизують і деформують тіло сучасності*» [1, с. 12]. Так, перебуваючи в стані транзиту, українське суспільство, яке несе відлуння колоніальної травмованості та поширює її, активно конструює міфи щодо різних процесів сьогодення. Питання трансгуманізму не є виключенням. Адже існуючи в «архіві втрати» (дотепер трапляється ностальгія за радянським минулим), в сакральному просторі «свого» чи страху перед новаціями etc. міфотворчість стає вірним супутником в процесі визначення та пояснення явищ, які лише набувають оформлення. Попри набутий травматичний досвід, специфіка буття в транзитному стані, полягає в тому, що відсутня можливість на його переосмислення. «Транзитна культура – явище нового тисячоліття, коли, як зауважує Маріанна Гірш кількість геноцидних і катастрофічних подій наростає такими темпами, що традиційний історичний архів уже не спроможний умістити й пояснити тілесний, психічний і афективний вплив травми та її наслідків, а також шляхів, якими травма відгукується та ратифікує афект іншої» [1, с. 13].

Так, питання трансгуманізму, як стратегічної наукової концепції технологічного вдосконалення людини, у транзитних культурах,

передусім пострадянських суспільствах, зазнає глибокої міфологізації. Цей процес перетворює наукову концепцію на набір міфів, що відображають історичні травми, кризу ідентичності, яка переживається в світлі суспільних та політичних процесів тощо та опір. «Вочевидь динамізм змін у всіх сферах суспільного життя впливає на стан перехідних суспільств та на його переосмислення в масовій свідомості. Проаналізувати і певним чином узагальнити особливості перехідного періоду допомагають трансформаційні етапи, які, мають бути сприйняті основними суспільними силами, зорієнтованими на модернізацію країни відповідно до світових тенденцій демократизації і функціонування ринку. [Та якщо ці етапи не пройдено], то така ситуація сприяє міфотворчості» [3, с. 236]. Міфологізація виникає не стільки через нерозуміння технологій чи відсутність критичного погляду на них, скільки через те, що транзитні суспільства, ослаблені переходом від тоталітарного до неоліберального індивідуалізму, сприймають трансгуманізм як чергову загрозу втрати людського.

Міфологізованими формами обростають ідеї про «завантаження свідомості» в машину чи нанотехнологічне безсмертя, що зіштовхуються з релігійними уявленнями та зведенням подібних наукових припущень до людських вад та гріховності, на кшталт, гордині. З іншого боку, в транзитних культурах цей наратив сприймається як небезпечна ілюзія, яка в радянському досвіді зводилася до «будівництва світлого майбутнього» через науково-технічний прогрес, а відтак закінчувалася дистопією. Тому подібні концепції сприймаються з підозрою. За Мірчею Еліаде, міф повсякчас надавав людині структурної впорядкованості часу та космічного порядку, тож з огляду на це ідея трансгуманізму виступає новим есхатонном, але без трансцендентного Бога. «...сприйняття Бога в нествореному світлі пов'язане з особистою досконалістю початку і кінця, з до-історичним Раєм та есхатонном, що покладе край історії. Але ті, хто стає гідним Царства Божого, вже зараз мають дар бачити нестворенне світло, як апостоли на горі Табор» [3, с. 346]. У пострадянському контексті трансгуманізм набуває рис апокаліптичного антихриста, що пропонує фальшиве спасіння через технології.

Інший аспект міфотворення полягає в крайній демонізації трансгуманізму, що цілком відповідає черговій «теорії змов». Відтак у консервативних дискурсах трансгуманізм міфологізується як інструмент глобалістів для підважування та руйнування національних і духовних основ. Тож подекуди його трактують як постгуманістичну стратегію по знищенню традиційних цінностей на користь кібернетичного контролю. Це резонує з випадками історичної пам'яті: радянська пропаганда теж демонізувала

«західний декаданс», а нині трансгуманізм асоціюється з Кремнієвою долиною як новим центром імперіалізму.

Філософські міфологізація трансгуманізму розкривається через критику бодріярівської ідеології, який тримається на думці, що у гіперреальному світі симулякри замінюють реальність, створюючи «пустелю реального». У транзитних суспільствах, де реальність вже фрагментована історичними розривами, трансгуманізм стає гіперміфом, симулякром прогресу, що приховує нерівність (доступ до технологій є лише в еліті) та екзистенційну порожнечу.

Висновок. Міфологізація довкола питання трансгуманізму в транзитних культурах є захисною реакцією на травматичний досвід та відсутністю критичної оцінки щодо природи цих упереджень. Вона відображає глибокий конфлікт між секулярним індивідуалізмом і колективними традиціями, між обіцянками технологічного раю та страхом втрати людського. Тому, в даній ситуації замість сліпого прийняття чи відкидання потрібна критична деміфологізація, а точніше етичне осмислення технологій, що враховує культурний контекст і зберігає людську гідність. Тільки так транзитні суспільства можуть перетворити міф на свідомий вибір, уникаючи нової ідеологічної пастки.

Список використаних джерел:

1. Гундорова Т. Транзитна культура і постколоніальна травма. Київ : Віхола, 2024. 272 с.
2. Еліаде М. Священне і мирське; Міфи, сновидіння і містерії; Мефістофель і андрогін; Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання. К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. С. 346–355.
3. Шайгородський Ю. Політика: взаємодія реальності і міфу. К. : Знання України, 2009. С. 234–323.
4. Bishop Jeffrey P. Transhumanism's WEIRD Religion. On the Ontotheological Morality of the Posthuman. PTSc, 10. Saint Louis University. 2023. Pp. 175–198.
5. Bostrom N. Transhumanist Values. *Journal of Philosophical Research*. 30. 2005. Pp. 3–14.